

HIPOLIT DIN ROMA

Respingerea tuturor ereziilor

Traducere din limba latină:

J.H. MCMAHON

Traducere din limba engleză:

OCTAVIAN COCOȘ

EDITURA HERALD
București

CUPRINS

NOT[INTRODUCȚIVĂ	5
CARTEA I	13
Cuprins	13
Prolog.	14
Capitolul I:	17
Capitolul II:	18
Capitolul III:	23
Capitolul IV:	24
Capitolul V:	25
Capitolul VI:	26
Capitolul VII:	28
Capitolul VIII:	30
Capitolul IX:	32
Capitolul X:	33
Capitolul XI:	33
Capitolul XII:	34
Capitolul XIII:	35
Capitolul XIV:	36
Capitolul XV:	36
Capitolul XVI:	37
Capitolul XVII:	42
Capitolul XVIII:	44
Capitolul XIX:	45
Capitolul XX:	47
Capitolul XXI:	47
Capitolul XXII:	49
Capitolul XXIII:	50
CARTEA IV	53
Capitolul I:	53
Capitolul II:	54
Capitolul III:	55
Capitolul IV:	57
Capitolul V:	59
Capitolul VI:	61
Capitolul VII:	62
Capitolul VIII:	64
Capitolul IX:	66
Capitolul X:	66
Capitolul XI:	68
Capitolul XII:	69

Capitolul XIII:	70
Capitolul XIV:	71
Capitolul XV:	76
Capitolul XVI:	77
Capitolul XVII:	78
Capitolul XVIII:	78
Capitolul XIX:	79
Capitolul XX:	79
Capitolul XXI:	80
Capitolul XXII:	80
Capitolul XXIII:	81
Capitolul XXIV:	81
Capitolul XXV:	82
Capitolul XXVI:	82
Capitolul XXVII:	83
Capitolul XXVIII:	83
Capitolul XXIX:	87
Capitolul XXX:	87
Capitolul XXXI:	88
Capitolul XXXII:	89
Capitolul XXXIII:	90
Capitolul XXXIV:	91
Capitolul XXXV:	93
Capitolul XXXVI:	94
Capitolul XXXVII:	95
Capitolul XXXVIII:	96
Capitolul XXXIX:	96
Capitolul XL:	96
Capitolul XLI:	96
Capitolul XLII:	97
Capitolul XLIII:	98
Capitolul XLIV:	101
Capitolul XLV:	102
Capitolul XLVI:	103
Capitolul XLVII:	105
Capitolul XLVIII:	106
Capitolul XLIX:	109
Capitolul L:	110
Capitolul LI:	111
 CARTEA V	 115
Cuprins	115
Capitolul I:	115
Capitolul II:	117
Capitolul III:	127
Capitolul IV:	137

Capitolul V:	142
Capitolul VI:	143
Capitolul VII:	144
Capitolul VIII:	146
Capitolul IX:	149
Capitolul X:	152
Capitolul XI:	153
Capitolul XII:	157
Capitolul XIII:	160
Capitolul XIV:	160
Capitolul XV:	165
Capitolul XVI:	167
Capitolul XVII:	170
Capitolul XVIII:	170
Capitolul XIX:	172
Capitolul XX:	173
Capitolul XXI:	174
Capitolul XXII:	181
Capitolul XXIII:	182
 CARTEA VI	 183
Cuprins	183
Capitolul I:	183
Capitolul II:	184
Capitolul III:	185
Capitolul IV:	186
Capitolul V:	188
Capitolul VI:	189
Capitolul VII:	189
Capitolul VIII:	190
Capitolul IX:	191
Capitolul X:	194
Capitolul XI:	195
Capitolul XII:	196
Capitolul XIII:	198
Capitolul XIV:	200
Capitolul XV:	202
Capitolul XVI:	204
Capitolul XVII:	205
Capitolul XVIII:	205
Capitolul XIX:	207
Capitolul XX:	209
Capitolul XXI:	210
Capitolul XXII:	211
Capitolul XXIII:	212

Capitolul XXIV:	213
Capitolul XXV:	215
Capitolul XXVI:	217
Capitolul XXVII:	219
Capitolul XXVIII:	222
Capitolul XXIX:	222
Capitolul XXX:	224
Capitolul XXXI:	226
Capitolul XXXII:	227
Capitolul XXXIII:	230
Capitolul XXXIV:	231
Capitolul XXXV:	232
Capitolul XXXVI:	234
Capitolul XXXVII:	235
Capitolul XXXVIII:	237
Capitolul XXXIX:	239
Capitolul XL:	239
Capitolul XLI:	240
Capitolul XLII:	242
Capitolul XLIII:	243
Capitolul XLIV:	244
Capitolul XLV:	245
Capitolul XLVI:	246
Capitolul XLVII:	247
Capitolul XLVIII:	250
Capitolul XLIX:	251
Capitolul L:	252
CARTEA VII	253
Cuprins	253
Capitolul I:	254
Capitolul II:	255
Capitolul III:	255
Capitolul IV:	256
Capitolul V:	256
Capitolul VI:	257
Capitolul VII:	259
Capitolul VIII:	261
Capitolul IX:	263
Capitolul X:	264
Capitolul XI:	268
Capitolul XII:	269
Capitolul XIII:	271
Capitolul XIV:	272
Capitolul XV:	275

Capitolul XVI:	278
Capitolul XVII:	280
Capitolul XVIII:	287
Capitolul XIX:	288
Capitolul XX:	290
Capitolul XXI:	292
Capitolul XXII:	293
Capitolul XXIII:	294
Capitolul XXIV:	295
Capitolul XXV:	296
Capitolul XXVI:	296
CARTEA VIII	298
Cuprins	298
Capitolul I:	298
Capitolul II:	301
Capitolul III:	303
Capitolul IV:	306
Capitolul V:	307
Capitolul VI:	309
Capitolul VII:	310
Capitolul VIII:	312
Capitolul IX:	313
Capitolul X:	313
Capitolul XI:	315
Capitolul XII:	315
Capitolul XIII:	316
CARTEA IX	318
Cuprins	318
Capitolul I:	318
Capitolul II:	319
Capitolul III:	320
Capitolul IV:	320
Capitolul V:	322
Capitolul VI:	326
Capitolul VII:	327
Capitolul VIII:	335
Capitolul IX:	336
Capitolul X:	337
Capitolul XI:	339
Capitolul XII:	340
Capitolul XIII:	341
Capitolul XIV:	343
Capitolul XV:	343
Capitolul XVI:	344

Capitolul XVII:	345
Capitolul XVIII:	345
Capitolul XIX:	347
Capitolul XX:	347
Capitolul XXI:	348
Capitolul XXII:	349
Capitolul XXIII:	350
Capitolul XXIV:	352
Capitolul XXV:	353
Capitolul XXVI:	355
CARTEA X	357
Cuprins	357
Capitolul I:	357
Capitolul II:	358
Capitolul III:	359
Capitolul IV:	361
Capitolul V:	362
Capitolul VI:	362
Capitolul VII:	364
Capitolul VIII:	366
Capitolul IX:	368
Capitolul X:	369
Capitolul XI:	371
Capitolul XII:	373
Capitolul XIII:	374
Capitolul XIV:	375
Capitolul XV:	376
Capitolul XVI:	377
Capitolul XVII:	378
Capitolul XVIII:	378
Capitolul XIX:	379
Capitolul XX:	379
Capitolul XXI:	380
Capitolul XXII:	380
Capitolul XXIII:	381
Capitolul XXIV:	382
Capitolul XXV:	382
Capitolul XXVI:	383
Capitolul XXVII:	385
Capitolul XXVIII:	387
Capitolul XXIX:	388
Capitolul XXX:	393

NOTĂ INTRODUCATIVĂ¹

Lucrarea *Respingerea tuturor ereziilor*, cu excepția Cărții I, a fost găsită într-un manuscris adus de la o mănăstire de pe Muntele Athos încă din anul 1842. Descoperitorul acestei comori a fost Minöides Mynas, un erudit grec care și-a vizitat țara natală în căutare de manuscrise vechi la sugestia lui Abel Villemain, ministrul instrucției publice din vremea lui Ludovic-Filip. Astfel, guvernul francez este considerat a fi cel care a stat la baza aducerii la lumină a acestei lucrări valoroase, în timp ce Universitatea din Oxford este cea care a publicat-o pentru prima dată.

Respingerea tuturor ereziilor a fost tipărită la Clarendon Press în anul 1851, sub îngrijirea editorului Emmanuel Miller², ale cărui eforturi s-au dovedit a fi utile tuturor comentatorilor ulteriori. Miller a comis însă o eroare, recunoscută de către toți, prin faptul că i-a atribuit lucrarea lui Origen. Dar el a afirmat, pe bună dreptate, că manuscrisul descoperit reprezintă continuarea fragmentului intitulat *Philosophumena*, care făcea parte dintr-o copie benedictină a lucrărilor lui Origen. Însă în volumul ce conținea *Philosophumena* avem disertațiile lui Huet, în care acesta contestă calitatea de autor a lui Origen, considerând că lucrarea îi aparține lui Epiphanius. Heuman a atribuit lucrarea lui Didymus din Alexandria, iar

¹ Nota introductivă aparține lui J.H. Macmahon, cel care a tradus textul original în limba engleză; iar notele (traduse selectiv) aflate în infrapagina textului lui Hipolit îi aparțin lui A. Cleveland Coxe. (N. tr.)

² Pe lângă ediția îngrijită de Miller, am făcut apel și la ediția Göttingen 1859, de Duncker și Schneidewin, precum și la ediția Paris 1860, de abatele Cruice.

Gale lui Aetius¹; Fessler și Baur o pun pe seama lui Caius, în timp ce Jellabert i-o atribuie lui Tertullian. Ultima ipoteză nu stă în picioare, dacă nu pentru alt motiv, măcar pentru faptul că lucrarea este scrisă în limba greacă².

În multe privințe, autorul său pare a fi Caius, care era prezbiter la Roma pe vremea papilor Victor și Zephyrinus; dar un argument imbatabil împotriva lui Caius – care este valabil și în cazul celor menționați mai sus, cu excepția lui Epiphanius – este faptul că el nu a fost episcop, așa cum menționează autorul lucrării în prefața la *Respingerea tuturor ereziilor*. Epiphanius a ocupat într-adevăr această funcție, dar având de la el o lucrare amplă asupra ereticilor, cu un rezumat³, pare puțin probabil să mai fi compus un tratat extins, precum cel la care ne referim, pe aceeași temă.

În pofida diversității de opinii referitoare la acești pretendenți la calitatea de autor, majoritatea criticilor sunt acum de acord cu faptul că nu Origen este autorul lucrării. Nici stilul, nici tonul *Respingerii tuturor ereziilor* nu sunt de origine origenistă. Procesul compilației este străin de planul compozițional al lui Origen; și este puțin probabil, din mai multe motive, ca subiectul în sine să fi fost abordat de părintele alexandrin. Este aproape imposibil ca Origen să nu fi făcut aluzii în *Respingerea tuturor ereziilor* la alte scrieri ale sale, sau în acele scrieri la *Respingerea tuturor ereziilor*. Însă nu numai că nu există astfel de aluzii, dar etimologia cuvântului „ebioniți”, ce apare în *Respingerea tuturor ereziilor*, și credința expresă în doctrina pedepsei veșnice vin în contradicție cu felul de a scrie

¹ Episcop arian din prima jumătate a secolului al IV-lea.

² Tertulian și-a publicat operele în limba latină. (N. tr.)

³ A se vedea pp. 126-157, vol. II, din Antologia operelor lui Epiphanius, editată de Dionysius Petavius.

al lui Origen. În plus, în cataloagele ce cuprind lucrările existente sau pierdute ale lui Origen nu apare nicio lucrare care să corespundă unei asemenea descrieri. Aceste argumente sunt întărite de faptul că Origen nu a fost niciodată episcop și nu a locuit o perioadă îndelungată la Roma. El a făcut la un moment dat o vizită scurtă în capitala Occidentului, pe când autorul *Respingerii tuturor ereziilor* afirmă că a fost prezent la Roma în timpul evenimentelor care s-au derulat pe o perioadă de circa douăzeci de ani. Și nu a fost doar spectator, ci a luat parte la aceste evenimente într-o manieră oficială și autoritară, pe care Origen nu ar fi putut-o afișa nici la Roma, nici în altă parte.

În această situație controversată, comentatorii și-au îndreptat atenția spre Hipolit, în favoarea căruia s-au pronunțat cei mai mulți dintre cercetătorii moderni care i-au atribuit calitatea de autor. Argumentele care au condus la această concluzie, și cele folosite de alții împotriva sa, nu pot fi discutate într-o notă introductivă cum este cea de față. Ajunge să spunem că nume cum sunt Jacobi, Gieseler, Duncker, Schneidewin, Bernays, Bunsen, Wordsworth și Döllinger sunt în favoarea lui Hipolit. Mărturia lui Döllinger este decisivă, în opinia noastră, pentru această chestiune, dacă avem în vedere vastele sale cunoștințe teologice și mai ales faptul că a cunoscut îndeaproape perioada apostolică din istoria Bisericii.¹

¹ Cei care doresc să aprofundeze această problemă pot consulta lucrarea lui Gieseler asupra lui Hipolit etc., din *Theologische Studien und Kritiken*, 1853; Hergenröther, *Theologische Quartalschrift*, Tübingen, 1852; lucrarea lui Bunsen, *Hippolytus and His Age*; lucrarea lui Wordsworth intitulată *St. Hippolytus*; lucrarea lui dr. Döllinger, *Hippolytus und Kallistus: oder die Römische Kirche in der ersten Hälfte des dritten Jahrhunderts*, 1853; și lucrarea lui Cruice, *Études sur de Nouveaux Documents Historiques empruntés au livre des Φιλοσοφούμενα*, 1853. A se vedea, de asemenea, articolele din *Quarterly Review*, 1851; *Ecclesiastic and Theologian*, 1852, 1853; *Westminster Review*, 1853; *Dublin Review*, 1853, 1854; *Le Correspondent*, t. XXXI; și *Revue des Deux Mondes*, 1865.

Pentru biografia lui Hipolit nu avem atât de multe materiale autentice. Nu ne putem îndoi de faptul că a fost episcop și că și-a petrecut cea mai mare parte a vieții la Roma sau în împrejurimile acestei cetăți. Afirmăția noastră este în concordanță cu concluziile la care a ajuns și Döllinger, care refuză totuși să accepte că Hipolit a fost, așa cum se crede în general, Episcop de Portus, port al Romei situat în partea de nord a gării de vărsare a râului Tibru, vizavi de Ostia. El afirmă că Hipolit este autorul *Respingerii tuturor ereziilor*, pentru că prezintă evenimente care s-au petrecut în vremea cât s-a aflat la Roma; mai mult, răstoarnă ipoteza celor care susțin că au existat mai mulți bărbați cu numele Hipolit (Döllinger arată că există un singur Hipolit cu semnificație istorică), sau că Orientul, și nicidecum Italia, a fost ținutul lucrărilor sale episcopale. Astfel, în secolul al XVII-lea, Le Moyne, un scriitor francez din Leyden, susține în mod ingenios că Hipolit a fost episcop de *Portus Romanorum* (Aden), în Arabia. Teoria lui Le Moyne a fost înșușită și de unele personalități, cum sunt Dupin, Tillemont, Spanheim, Basnage și dr. Cave. Acestei poziții i se opun, printre alții, Nicephorus, Syncellus, Baronius, Bellarmine, Dodwell, Beveridge, Bull și Arhiepiscopul Ussher. Opiniile și precizia criticii lui Ussher în această chestiune sunt de cea mai mare valoare. De aceea, faptul că Hipolit a fost episcop de Portus, port în apropierea Romei, pare a fi o certitudine, mai ales dacă luăm în considerare motivele expuse în lucrarea lui Bunsen, *Letters to Archdeacon Hare*, și în cea a prelatului Wordsworth, *St. Hippolytus*. Îndoielile cercetătorilor s-au ivit ca urmare a faptului că Eusebiu l-a menționat pe Hipolit (*Ecclesiast. Hist.* VI. 10) în compania arabului Beryllus (din Bostra); de asemenea, acesta și-a exprimat îndoiala cu

privire la locul unde a fost episcop Hipolit. Această indecizie este explicabilă, dar ea nu poate invalida tradiția și dovezile istorice care îi atribuie episcopia Portusului de lângă Roma lui Hipolit, un sfânt și un martir al Bisericii.

Detaliile martiriului său, prezentate în imnul lui Prudentius, nu sunt demne de încredere, cu toate că faptul în sine este cert. Astfel, Prudentius susține că modul în care a murit Hipolit este identic cu cel în care a murit Hipolit, fiul lui Tezeu, care a fost legat de niște cai sălbatici ce i-au dezmembrat trupul. Însă mărturiile istorice ne fac cunoscut faptul că Sf. Hipolit a fost aruncat într-un canal, unde s-a înecat, dar nu s-a stabilit cu certitudine dacă scena martiriului său a fost Sardinia – unde a fost izgonit, fără îndoială, împreună cu Pontianus, episcopul Romei – sau Roma, sau Portus. Însă probabil că martiriul său s-a petrecut la un an sau doi de la începutul domniei lui Maximin Tracul, adică undeva în jurul anilor 235-239 d.H. Acest aspect ne dă posibilitatea să stabilim vârsta lui Hipolit; și pentru că unele afirmații din *Respingerea tuturor ereziilor* ne arată că lucrarea aparține unui om în vârstă și că a fost redactată după moartea lui Callistus, în anul 222 d.H., înseamnă că perioada nașterii sale nu este prea îndepărtată de a doua jumătate a celui de-al doilea secol.

Cuprinsul *Respingerii tuturor ereziilor*, așa cum a fost el inițial, pare să fi fost organizat astfel: Cartea I (care există) conținea o relatare a diferitelor școli ale filosofilor antici; Cartea II (care lipsește) conținea doctrinele și misterele egiptenilor; Cartea III (care și ea lipsește) era dedicată științei și astrologiei caldeenilor; iar Cartea IV (al cărei început lipsește) cuprindea horoscopul caldeean, precum și ritualurile și incantațiile magice ale teurgilor babilonieni. Urma apoi acea

parte a lucrării care se referă mai îndeaproape la ereziile Bisericii, și care sunt prezentate în Cărțile V–IX. Cartea X este un *résumé* al lucrării, la care se adaugă expunerea opiniilor religioase ale autorului.

Ereziile enumerate de Hipolit cuprind o perioadă ce începe anterior redactării Evangheliei Sf. Ioan și se termină odată cu moartea lui Callistus. Ereziile sunt tratate în ordine cronologică și pot fi atribuite unui număr de cinci școli principale: (1) Școala ofiților; (2) Școala lui Simon; (3) Școala lui Basilides; (4) Școala docetiștilor; (5) Școala lui Noetus. Hipolit pătrunde la originea ereziei, nu doar arătând că aceasta împrumută elemente păgâne, ci indicând, de asemenea, faptul că în Gnoză există idei nefirești, anterioare apariției oficiale a creștinismului. Avem în felul acesta o relatare foarte interesantă a ereziilor timpurii, care într-o anumită privință alimentează multe *desiderata* din istoria ecleziastică a acestei epoci.

Nu putem supraestima valoarea *Respingerii tuturor ereziilor* pe motiv că autorul este apropiat de epoca apostolică. Hipolit a fost discipolul Sf. Irineu, Sf. Irineu al Sf. Policarp, iar Sf. Policarp al Sf. Ioan. Într-adevăr, un fapt de o mare importanță în legătură cu scrierile Sf. Ioan se poate desprinde din lucrarea lui Hipolit, *Respingerea tuturor ereziilor*. Pasajul extras din opera lui Basilides, care conține un citat al ereticului preluat de la Sf. Ioan, I. 9, demonstrează că cea de-a patra Evanghelie este cu cel puțin treizeci de ani mai veche decât consideră școala de la Tübingen. Prin urmare, este evident că Basilides și-a alcătuit sistemul pe baza Prologului Evangheliei după Ioan; astfel, s-a pus capăt presupunerilor făcute de acești critici, potrivit cărora Evanghelia după Ioan a fost scrisă la o

dată mai târzie, dar a fost atribuită unui autor apostolic, cu scopul de a-i reduce la tăcere pe gnosticii¹ lui Basilides.

Și în cazul lui Irineu, *Respingerea tuturor ereziilor* a reconstituit textul în limba greacă a celei mai mari părți a cărții sale *Împotriva ereziilor*, până acum cunoscută nouă doar într-o versiune în limba latină. Valoarea lucrării lui Hipolit nu este subminată semnificativ nici măcar de presupunerea că nu el este autorul acesteia – o concesie însă pe care dovezile nu o justifică. Dar oricine ar fi autorul *Respingerii tuturor ereziilor*, acesta a aparținut primei părți a secolului al III-lea, a realizat compilația sa pe baza unor surse străvechi, s-a documentat cu conștiinciozitate, a făcut afirmații care au fost confirmate de scriitori timpurii remarcabili², și în ultimul rând, în realizarea lucrării, a dat dovezi indubitabile despre cercetările și informațiile sale, precum și despre faptul că a stăpânit temeinic relațiile și afinitățile dintre diferitele erezii din perioada primilor 225 de ani.

Aceste erezii, rezultate fie din încercările de creștinare a filosofiei păgâne, fie din interpretarea doctrinelor și vieții

¹ Stabilirea perioadei când a fost redactată Evanghelia după Ioan s-a făcut pornindu-se, bineînțeles, de la presupunerea că relatările lui Hipolit referitoare la opera lui Basilides sunt corecte. Felul în care Hipolit introduce citatul pare să indice că nu există niciun dubiu referitor la autenticitatea sa. Acesta arată că Basilides (a se vedea Cartea VII, cap. X) face trimitere la Evanghelia după Ioan, astfel: „Și asta”, spune el, „este ceea ce s-a afirmat în Evanghelii: «El a fost lumina cea adevărată, care luminează pe tot omul care vine în lume». Ei bine, exact acesta este felul în care ne-am așteptat ca Basilides să facă o astfel de trimitere; dar dacă Hipolit ar fi falsificat pasajul sau l-ar fi citat din auzite este aproape sigur că ar fi spus „în Evanghelia după Sf. Ioan”, și nu în mod vag „în Evanghelii”. În plus, formularea „în Evanghelii” adoptată de Basilides, sună foarte asemănător cu o recunoaștere a unei colecții autorizate de relatări referitoare la viața și spusele Domnului. Este de asemenea semnificativ faptul că expresia „s-a spus” (λεγόμενων) a fost deja folosită de Basilides atunci când a citat (Geneza I. 3), ca sinonim pentru „s-a scris” (γέγραπται), expresie care se aplică exclusiv conținutului canoanelor Scripturii.

² De exemplu Sf. Irineu, pe care Hipolit susține că îl urmează, Epiphanius, Theodoret, Sf. Augustin etc.

Domnului prin prisma dogmelor gnosticismului și a speculațiilor orientale în general, fie din realizarea unui compromis cu pretențiile iudaismului – ei bine, în pofida complexității și diversității acestor erezii, Sf. Hipolit le aduce la un numitor comun: toate sunt în contradicție cu Sfânta Scriptură. Hipolit stigmatizează aceste erezii, lăsându-le să pălească sub sentința osânditoare a Bisericii.

CARTEA I

Cuprins

*În continuare, este redat cuprinsul primei cărți a
Respingerii tuturor ereziilor.*

Ne propunem să înfățișăm dogmele filosofilor naturaliști, și să arătăm cine sunt aceștia, să facem cunoscute dogmele filosofilor morali, și să arătăm cine sunt ei; iar în al treilea rând, să dăm la iveală dogmele logicienilor, și să dezvăluim cine sunt acești logicieni.

Printre filosofii naturaliști se numără Thales, Pitagora, Empedocle, Heraclit, Anaximandru, Anaximene, Anaxagora, Archelaus, Parmenide, Leucip, Democrit, Xenofan, Ecphantus și Hippo.

Dintre filosofii morali îi putem menționa pe Socrate, discipolul fizicianului Archelaus, și pe Platon, discipolul lui Socrate. Acest gânditor a combinat trei sisteme filosofice.

Printre logicieni, îl găsim pe Aristotel, discipolul lui Platon. El a sistematizat arta dialecticii. Dintre stoici îi menționăm pe Chrysippus și Zeno. Însă Epicur a avansat opinii aproape contrare tuturor filosofilor. Pyrrho a fost un academician; acest gânditor a susținut că toate lucrurile sunt de neînțeles. Brahmanii, printre indieni, druzii, printre celți, și Hesiod s-au dedicat preocupărilor filosofice.

Prolog.

Motivele care stau la baza respingerii ereziilor; demascarea misterelelor antice; planul lucrării; deplinătatea respingerii ereziilor; valoarea acestui tratat pentru generațiile viitoare

Nu trebuie să ne scape din vedere nicio plăsmuire a celor ce trec drept filosofi printre greci. Căci până și dogmele incoerente ale acestora par demne de crezare din pricina nebuliei excesive a ereticilor; aceștia, întrucât au păstrat tăcerea și și-au tăinuit misterele lor inefabile, au fost socotiți de mulți oameni ca fiind adoratori ai lui Dumnezeu. Cu o altă ocazie¹, noi am înfățișat pe scurt învățăturile lor, dar nu le-am prezentat în amănunt, ci doar le-am respins printr-un rezumat ferm; și nici nu am considerat necesar să scoatem la lumină doctrinele lor secrete², pentru că am intenționat să explicăm dogmele lor prin enigme, astfel încât să îi facem să se rușineze, și prin divulgarea acestor mistere să îi acuzăm de ateism, astfel încât să renunțe într-o oarecare măsură la opinia lor nerezonabilă și la încercarea lor profană.

Dar pentru că văd că nu s-au rușinat de smerenia noastră și nu au ținut seama de faptul că Dumnezeu, pe care ei îl blasfemiează, este îndelung răbdător, așteptând ca ei să se căiască sau să stăruiască în greșeală și să fie condamnați, sunt nevoit să dau curs intenției mele de a da la iveală misterele lor. Aceste (mistere) sunt dezvăluite (aspirantului) la inițiere după ce acesta urmează în prealabil o perioadă de pregătire; și

¹ Această afirmație demonstrează că nu Origen este autorul, ci Epiphanius, cel care a scris un tratat amplu despre erezii, apărut și într-o variantă prescurtată.

² Adică misterele lor ezoterice, destinate doar câtorva aleși, spre deosebire de doctrinele exoterice, menite să aibă o circulație mai largă.

după ce îl fac să devină blasfemiator la adresa lui Dumnezeu, și dobândesc deplină stăpânire asupra lui, ei urmăresc să vadă dacă își dorește cu nerăbdare să-i fie descoperite cele făgăduite. Iar apoi, după ce l-au pus la încercare pentru a vedea dacă este înrobit păcatului, îl inițiază, făcându-l să intre în posesia lucrurilor nelegiuite. Însă mai întâi îl leagă cu jurământ, ca nu cumva să divulge misterele și să le comunice unei alte persoane până ce aceasta nu a trecut printr-o încercare asemănătoare, deși atunci când li se transmite doctrina își dau seama că nu era nevoie de niciun jurământ. Căci cel ce încuviința să se supună purificării necesare, și astfel să primească misterele desăvârșite ale acestor oameni, atât prin actul în sine, cât și în fața propriei sale conștiințe, se simțea dator să nu le divulge altora; căci dacă ar fi spus vreodată astfel de lucruri nelegiuite cuiva, nici măcar nu ar mai fi fost socotit că face parte dintre oameni, și nici nu ar mai fi fost vrednic să privească lumina, întrucât nici animalele necugetătoare nu ar fi în stare de o asemenea grozăvie, așa cum vom explica atunci când vom ajunge să ne ocupăm de astfel de chestiuni.

Și întrucât rațiunea ne îndeamnă să pătrundem în miezul narațiunii, nu vom mai păstra tăcerea, ci, prezentând cu minuțiozitate dogmele câtorva școli, vom trata totul fără nicio reținere. Așadar, socotim necesar, chiar cu riscul de a prelungi cercetarea noastră, să nu ne dăm înapoi de la nicio osteneală; căci atunci vom privi într-o lumină clară ritualurile clandestine ale acestor oameni și orgiile secrete pe care aceștia le transmit inițiaților. Dar pe acestea nu le va respinge altcineva decât Duhul Sfânt moștenit de Biserică, pe care apostolii, care l-au primit pentru prima oară, l-au transmis celor ce au crezut cu adevărat. Însă noi, care suntem urmașii lor, și care suntem

părtași la acest har, și la înalta preoție, și la transmiterea învățăturii, și care suntem apărători renumiți ai Bisericii¹, nu trebuie să ne pierdem vigilența sau să ne dovedim dispuși să renunțăm la dreapta învățătură. Și chiar dacă am munci fără a precupeți nicio fărămă de energie a trupului sau a sufletului, noi nu vom osteni niciodată în încercarea noastră de a oferi ceea ce se cuvine Binefăcătorului nostru Dumnezeu. Și nu Îl vom putea răsplăti în chip potrivit decât dacă ne vom feri să devenim delăsători în privința încrederii pe care ne-a acordat-o, și dacă vom avea grijă să profităm de această posibilitate deosebită, și dacă vom da tuturor fără dușmănie ceea ce primim de la Duhul Sfânt, și dacă vom aduce la lumină, prin respingerea noastră, nu chestiuni străine de subiectul abordat, ci toate acele lucruri pe care adevărul le-a primit prin harul Tatălui spre folosul omului. Și pe acestea le vom vesti netulburați, ilustrându-le cu argumente și mărturisindu-le prin înscrisuri.

Așadar, pentru a vădi faptul că aceștia sunt atei, așa cum am spus deja, atât în ceea ce privește credințele, cât și modul (de a aborda o problemă), și pentru a arăta de unde provin încercările lor de teoretizare, și cum s-au străduit să-și nascocască dogmele neluând în seamă nimic din Sfintele Scripturi – fără a păstra moștenirea sfinților, și aruncându-se cu capul înainte în aceste păreri –, ci formulându-și principiile din înțelepciunea grecilor, și din concluziile celor care au pus bazele unor sisteme filosofice, și din așa-zisele mistere, și din capriciile astrologilor, este de preferat, în primă instanță, ca, explicând părerile filosofilor greci, să îi convingem pe cititorii noștri că acestea sunt mai vechi decât aceste erezii, și că merită

¹ Acest pasaj este citat de cei ce contestă calitatea de autor a lui Origen pe motiv că acesta nu a fost niciodată episcop al Bisericii. Totuși, nu este foarte clar dacă aceste cuvinte se referă exclusiv la funcția episcopală.

mai mult respect în privința părerilor pe care le au despre divinitate; în al doilea rând, trebuie să comparăm fiecare erezie cu sistemul fiecărui gânditor, pentru a arăta că primul susținător al ereziei și-a însușit aceste încercări de teorii și le-a folosit în avantajul său, iar apoi, impulsivat de ele, și-a făurit propria doctrină. Este indiscutabil că această întreprindere este laborioasă și necesită o documentare amplă. Însă nici noi nu vom precupeți niciun efort; căci în cele din urmă, aceasta va fi o sursă de bucurie, la fel ca în cazul unui atlet care câștigă cu multă strădanie cununa de lauri, sau al unui neguțător care după ce navighează pe o mare agitată adună avere, sau al unui gospodar care se bucură de roadele dobândite cu sudoarea frunții, sau al unui profet care este muștrat și ocărât, dar care vede că profețiile sale se împlinesc.

La început, așadar, vom arăta cine a fost acela dintre greci care a enunțat principiile filosofiei naturale. Căci mai ales din acestea și-au luat pe furie ideile cei care au născocit aceste erezii¹, așa cum vom dovedi ulterior, atunci când vom ajunge să le comparăm unele cu altele. Atribuind fiecărui filosof prominent propriile sale dogme, îi vom expune public pe acești eretici în toată goliciunea lor.

¹ Scriitorii marcanți care s-au referit la ereziile timpurii sunt: Irineu, în secolul al II-lea; Hipolit, discipolul său, în secolul al III-lea; Philastrius, Epiphanius și Sf. Augustin, în secolul al IV-lea. Vezi în acest sens cartea lui dr. Burton, *Inquiry into the Heresies of the Apostolic Age*, referitoare la ereziile perioadei apostolice și post-apostolice.